

egyik legerősebb hatalma», mondja James (i. m. 179. l.). Ugyanezt mondhatjuk az osztályok kollektív szelleméről is. Oly erős ez, hogy megváltoztatni a legügyesebb tanárnak is vagy-egyáltalán lehetetlen, vagy csak rendkívüli erőfeszítéssel és lassan lehet. Ennek az az oka, hogy a tanár hatása csak egy ember befolyása, amely az egész szociális hatásnak rajta kívül eső összegével sohasem lehet egyenlő. Az osztály tömeg-pszichéjét megtörni akarni eredménytelen vállalkozás. Sőt neveléstani szempontból helytelen is, mert rendesen nagy energia-pazarlást von maga után a tanár és a tanulók részéről is. A tanár lelkében kellemetlen érzést hagy. Besötétíti az iskola derült egét, ami pedig a munkát könnyebbé teszi. A kedvetlenség csökkenti a munkakedvet is. Sőt a tanulók gyűlöletét is maga után vonhatja, az osztály jó véleményét a tanár iránt hosszú időre, sőt teljesen is alááshatja. Pedig a tanári működés hatásosságának ez mindenkor erős támogatója. Leghelyesebb a diákcsínyeket hirtelen elintézni, aztán gyorsan tovább haladni és napról-napra való következetes eljárással céltudatosan és kerülő úton hatni a kollektív szellem megváltoztatására.

(Erzsébetváros.)

Kovács János.

Az írásbeli dolgozatokról.

Évek óta beszélünk és írunk a középiskola reformjáról, lengeztetünk új zászlókat új jelszavakkal, de ha szerét ejthetnők, hogy mi magyarok kezdeményezzünk valamit, akkor szívszorongva tekintünk a nyugati határ felé és bevárjuk bátortalanul, nem készül-e valami pedagógiai reformra Ausztria vagy Poroszország.

Évtizedek óta tudjuk, hogy középiskolánkban az írásbeli dolgozatok általános eredménye silány, hacsak nem készülnek *à la Potemkin* vagy ha nem a gyakorló főgimnáziumi recipéje szerint mint tollbamondások úgynevezett közös munka alapján. Hiába szólaltak fel ez ügyben szakembereink: tanárok, igazgatók és főigazgatók; a lényeges a forma: a dolgozatok száma, kelte, néha a korrigálás eszköze és színe, pedig a lelkes tanárnak valóságos kinja az iskolai írásbeli dolgozat, a tanulónak valóságos kísértése a házi feladat.

Tudjuk mi ezt régóta, de az elmékedésnél tovább menni nem mertünk. De ime! váratlanul felbukkant a nyugati látóhatáron a «porosz minta», amely — igaz — csak «extemporalék»-ről szól, amik nálunk igen ritkák.* Ahogy Poroszországban megbolygatják az írásbeli dolgo-

* A reáliskolák számára készült Utasításokban olvassuk a VII—VIII. oszt. francia nyelvű írásbeli dolgozatoknál, hogy a tanár egyszerűbb elbeszélést, leírást, levelet magyarul diktál és a tanulók franciául írják le.

zatokról szóló utasításokat, *Walter Béla* főigazgató hozzálátott e kérdés alapos megvitatásához és tüzetesen, nagy körültekintéssel megvizsgálta mindama tényezőket, amik az írásbeli dolgozatokra hatnak és körülök felmerülnek. Javaslatának nyolc pontja van; ezek taglalására most át nem megyünk, mert hiszen *Walter* munkája memorandum, amely a felső hatóság előtt van. De utalni akarok az első pontra, amelyet elfogadhatunk; ez így hangzik: «Az 1899. évi 32,818. sz. min. rendelettel kiadott tantervben megállapított írásbeli dolgozatok megszüntetendők.» Rátérek még egy pontra: az írásbeli dolgozatok túlértékelésére.

Eleve kijelentem, hogy az írásbeli dolgozatokat megkövetelem; legyen a modern nyelvekből, a mennyiségtanból és a geometriából *iskolai*, a magyar nyelvből az alsó fokon *iskolai*, a felső osztályokban *házi*, de jelölje meg a tanuló dolgozatának kútforrásait becsületesen, őszintén. Hiszen nem várunk mi a középiskolai tanulóktól önálló értekezéseket, hanem «stilisztikai képzést», vagy miként az 1913. szept. 13-án 21,540. sz. a. kelt min. rendelet kifejezi: «A nyelvhasználat legyen biztos és zamatos, a stílus világos, természetes és formás.»

Latin és görög írásbeli természetesen csak *iskolai* legyen; megjegyezni óhajtom, hogy nálunk, 64—82 tanulóból álló osztályokban az I. és II. osztályban a latinra való fordítást célzó dolgozat kárba veszett munka; jusson ez osztályokban régi jussához az élőszo és a tábla. Ha van írásbeli dolgozat, legyen az latinról magyarra. Ez azért fontos, mert újabb begyakorlása a magyar helyesírásnak, másrészt meg előkészíti tanítványainkat arra, hogy latin szövegeket a szótár használatával szabatosan fordíthassanak. A *declinatio* és *coniugatio* begyakorlására és számonkérésére ott a tábla; a heti hat órának egyikét vagy két félóráját lefoglalhatjuk e célra.

Rendkívül sajnálom, hogy gyakorlati szempont a gimnázium hamupipókéjének degradálta az ókor egyetlen kulturnépének a nyelvét. Igaz, hogy addig, míg tanítjuk a görög nyelvet, szükséges az írásbeli dolgozat; de ez ne legyen görögre való fordítás. A latin nyelvre való fordításra — igaz, hogy mindinkább kevesebb — rászoríthatna a nemzetközi érintkezés, de már görögre sehogysem; még *cambridgei* egyetemi tanárok sem értetik meg magukat újgörög nyelven, bármily szépen fordítanak is angol verseket görögre vagy szorítják *Heine* egy-egy négy sorosát *distichonba*.

Visszatérve az írásbeli dolgozat helyére, a *magyart* kivéve az egész vonalon az iskolában végeztessük; ha a görögpótló rajznak kettős órát juttatunk, megtehetjük a német, francia (esetleg angol) dolgozatok kedvéért is. Ismerek matematikust, aki a matematikai iskolai írásbeli dolgozatra két órát szán, mert abból a helyes elvből indul ki, amely az érettségi írásbeli dolgozatok elvégzésére öt órát enged.

Idegen nyelvekből a *házi* dolgozat teljesen kárbavesztett munka; pedagógiai értéke semmi, mert ez közös munkája az apának, anyának, néniknek, nevelőnek, gouvernante-nak és bonne-nak; a tanuló csak passzívum; szélesen, elhamarkodva másolja utolsóelőtti napon a tákolmányt. *Erkölcsei* szempontból is mellőzendőnek tartom az idegen nyelvekből adott *házi* írásbelit. Nincs jogom a segítő szülő tudását osztályoznom; másrészt meg ne tereljük oly korán az ifjúságot a tilos felé. Van elég bajunk a különféle plágiumokkal; ne neveljünk akaratlanul plagiátorokat, kompilátorokat.

Más a *magyar* házi írásbeli; ezt nem szabad megszüntetnünk, különösen nem ma, amidőn az ifjúság önképzőköreit politikai és felekezeti torzsalkodások kihalásra ítélték. Nem lesz minden érettségizett emberből író, de legyen alkalma mindegyiknek, hogy az írás művészetét elsajátítsa. «A magyar középiskolának egyik tisztességes hagyománya, hogy az előadás szépsége iránt fogékonyságot ápolt növendékeiben és gyámolította őket fogalmazó- és íróképességek gyakorlásában. Nevezetesen mióta nyelvünk és irodalmunk nemzeti fontosságának tudata általánosan elterjedt . . . e képzésnek főleg retorikai és szépirodalmi iránya volt . . . A magyar középiskolának nem szabad e becses hagyományt elejtenie . . . az exakt tudományok előtérbe nyomulása csak arra szolgálhat alkalmúl, hogy a stílusképzés annál többoldalú legyen . . .» (Az id. min. rend.) Hogy ezt elérhessük, iratnunk kell házi feladatokat, de ne legyen ez kútforrása a bizalmatlanságnak és a tanár rászédésének. Én bizony mindig sajnálom magyar szakos tanártársamat, akit a folytonos bizalmatlanság nyomasztó terhe, a kijátszottság komikuma, az önmagával való ellenmodás veszedelme arra kényszerít, hogy vagy tanulmányozza át maga az adott téma repertoriumát a lexikon legkisebb adataiig vagy legalább is ellenőrizze az éveken át a VII. és VIII. osztályokban adott dolgozatok jegyzékét. Bizony megesett egyik elhúnyt kartársammal, hogy egyik tanuló leírta bátyjának évekkal ezelőtt írt dolgozatát, amelyet akkor a szaktanár másképen minősített volt, mint ujabban és félszeg helyzetbe juttatta az osztályozót. Nem! csak használja a tanuló a forrásmunkát kritikával és becsületesen, megnevezve a forrását; így szoktatjuk a tudományos munkásságra és rendkívüli módon hatunk jellemének fejlődésére.

Egyedüli kivétel lehet az érettségi írásbeli dolgozat, mely ma inkább írásbeli összefoglaló felelet a végzett anyag valamelyik tárgyköréből és így forrásmunkák nélkül elvégzendő és el is végezhető. Mégis csak a fődolog ma a szóbeli vizsgálat eredménye és nem az írásbeli dolgozat osztályzata.

Írásbeli dolgozatok osztályzata!

Igaza van Walter Bélának, ha az osztályzatok túlértékeléséről szól. Még szerencse, hogy ez egyéni; általában elmondhatjuk, hogy a matematikusok a tanulók előmenetelénél túlértékelik az iskolai dolgozatokat, de ez rendjén van. A legtöbb esetben a megfejtés menete, eredménye a megbízható mértéke a tanuló szellemi képességének és a matematikusnak a gyakorlati életben is írásbeli a munkássága.

A filológusok ezirányú kritikája annyira megoszlik, hogy igen sok tanár a kalkulust csak azért jegyzi be nagy komolyan a noteszébe, hogy hasson a tanulónak ambíciójára, hogy serkentse nagyobb figyelemre, tudatosabb munkára. Hiszen gyakran úgy nyelvi, mint tárgyi szempontból kielégítő valamely dolgozat, amelyet gyarló helyesírása miatt rossznak kell minősítenem.

Maga az évvégi osztályzás is mutatja, hogy a nyelvi írásbeliek csak stimulánsok, hiszen a kétes vagy rossz osztályzattal bíró tanuló — mathezis és geometria kivételével — nem a táblán, hanem szóbeli feleletével javít.

Bizony, ma, a gyorsírás és gépirás korszakában, a régi, formális, többnyire «csak úgy» megállapított «külső alak» helyett legyen az értesítőben, valamint a bizonyítványban e. rovat: «Írásbeli dolgozatok: —» a gimnáziumban: magyar, latin, görög és német, a reáliskolában: magyar, német és francia nyelvből.

Az írásbeliekről szólva, megjegyzem, hogy az I. és II. osztályban kötelező szépírási órát a régi korok másolási ipara csökevényének tekintem és annál inkább lefoglalnám a magyar helyesírásnak, mert az 1903. évi 43,381. sz. min. rend. kiadott Utasítások is a helyesírás szolgáltatába helyezik a szépírást (287 l.). *Kohlbach Bertalan.*

IRODALOM.

Dr. Ivan Kvacসা: J. A. Comenius. Berlin, 1914. Reuther u. Reichard, 8° 192 l. (Die grossen Erzieher VI.).

E kötet a kiváló Comenius-kutatónak, Kvacসা János, volt pozsonyi ev. főgimnáziumi, jelenleg dorpatí (jurjeví) egyetemi tanárnak, legújabb nagyobb munkája Comeniusról. Körülbelül minden 10 évben lép Kvacসা egy-egy nagyobb művével a nyilvánosság elé; 1892-ben jelent meg: *J. A. Comenius. Sein Leben und seine Schriften. 1903. és 1904-ben:* mint a «*Monumenta Germaniae Paedagogica*» XXVI. és XXXII. kötete: *Die pädagogische Reform des Comenius in Deutschland bis zum Ausgange des XVII. Jahrhunderts;* 1914-ben pedig a most ismertetett műve. Ez összefoglaló méltatását